

Diakonaten i Svenska kyrkan - Professionalisering och teologiskt ramverk 1987–2022

I den här artikeln vill Elisabeth Christiansson Drake och Helena Inghammar bidra med historieskrivning och reflektion, kring det teologiska ramverk som omger diakonaten och peka på ett behov av fortsatt och fördjupat teologiskt arbete med diakonats identitet.

I Svenska kyrkan används termen vigningstjänst för uppdragen biskop, präst och diakon. Det förändrade språkbruket sammanföll med diakonats inorganisering i Svenska kyrkan år 2000. Det som tidigare benämndes ämbete, började nu i huvudsak benämnas *vigningstjänst*. Efter dryga tjugo år med vigningstjänst som en del av den svenskkyrkliga vokabulären är det nog få som orkar lyfta på ögonbrynen. I den här artikeln vill vi bidra med historieskrivning och reflektion, kring det teologiska ramverk som omger diakonaten liksom den professionaliseringsprocess som kan urskiljas såväl i kyrklig praxis som i strävanden inom yrkeskåren. Vi vill härmed peka på ett behov av fortsatt och fördjupat teologiskt arbete med diakonats identitet, framför allt med hänseende till uppdragets karitativa karaktär. En fråga som inte bara har betydelse för diakonaten, utan både för förståelsen av vigningstjänsten i sin helhet och för ett yrke som söker sin form.

I artikeln har vi utgått från centrala dokument i Svenska kyrkan, tidigare forskning och arkivmaterial. Ett empiriskt material av vikt för reflektionen är en studie genomförd år 2022 av Charlotte Säll och Karin Ahlqvist "Diakonens medverkan i Svenska kyrkans gudstjänst".¹ Studien visar att 71 procent av diakonerna i Svenska kyrkan regelbundet tjänstgör vid högmässa eller mässa som huvud-

gudstjänst. Resultatet ligger i linje med studier genomförda på 1990-talet.² Ahlqvists och Sälls studie indikerar en diskrepans mellan det karitativt definierade diakonaten och praxis i församlingarna. För att uppnå en fördjupad förståelse av den utveckling som skett inom vigningstjänsten anläggs i artikeln ett professionsteoretiskt perspektiv. Tidsperioden 1987–2022 har valts med hänseende till 1987 års kyrkomötes ställningstagande att inte använda benämningen "ämbete" om diakonaten och den utveckling som följt efter det.

Ekumenisk utveckling

I BEM – dokumentet från 1982 förordades en ekumenisk samling runt det tredelade ämbetet, biskop, präst och diakon.³ För Svenska kyrkan innebar dokumentet en utmaning eftersom den utifrån sin konfessionella bakgrund hade tolkat kyrkans ämbete som liktydigt med predikoämbetet, prästämbetet. Ett ämbete "delat i tre" innebar en nyordning.⁴ Några principiella teologiska hinder att utvidga vigningen till andra än prästerliga funktioner fanns inte, däremot var det en ny tanke. I luthersk tradition brukar man hävda att skriften ska vara vägledande och i praktiken öppnar detta synsätt för att man i lutherska kyrkor förutom prästämbetet utvecklat såväl två som tre som fyra vigda ämbeten eller uppdrag. Terminologin kring vigning och ämbete är i ständig rö-

relse. Det finns knappt någon kyrkohandbok i Svenska kyrkan som inte har kommit med förändringar. Nya tolkningar av skrift och tradition har lett till nya sätt att se på ämbetet. Kyrkohandboken som antogs 1987 följdes av flera års intensivt debatterande och forskande. Åke Andrént tydliggör i *Diakonaten i världens kyrkor. Kyrkornas svar på BEM dokumentets ämbetsstruktur och den fortsatta utvecklingen* (1994) den lutherska linjen. Utifrån ett funktionellt perspektiv, menar Andrént, att ämbetets syfte är att främja evangeliets spridning och att det inte finns några begränsningar vad gäller själva strukturen.⁵ Diakonaten belyses bland annat i *The Ministry of the Deacon* (Borgegård & Hall 1999), i S-E Brodts *Diakonaten. Från ekklesiologi till pastoral praxis* (1992), av Tiit Pädam *Ordination of Deacons in the Churches of the Porvoo Communion* (2011) och Christiansson Drake, Hansson & Linde (red.) *Diakoni – reflektion och praktik* (2022)

Kyrkoordningskommittén och diakoniinstitutionerna

Den 25 april 1989, samlades företrädare för de fem diakoniinstitutionerna och representanter för kyrkoordningskommittén för överläggningar.⁶ Kommitténs arkiv finns tillgängligt vid Kyrkokansliets arkiv i Uppsala.⁷ I en sammanfattning av överläggningarna nämns behovet av att klargöra gränsen mellan diakonat och allmänt prästadöme. En kyrkoordning

behöver, ansåg man, svara på frågan om vad som är särskilt, vad som är konstitutivt i att vara diakonvigd. I överläggningarna uppfattas som angeläget att komma i fråga att församlingarna på diakonal tjänst anställer icke-vigd. Att diakonatet borde inordnas i det kyrkliga ämbetet och få kyrkorättslig reglering var företrädarna för diakoniinstitutionerna överens om.

Vid överläggningarna 1989 rådde enighet om att det borde vara möjligt att vigas till diakon utan kyrklig anställning. Formuleringarna i vigningsritualet från kyrkohandbok del II 1987 och dess preambel (inledningstext) borde, menade man, kunna ligga till grund för definitioner i kyrkoordningen. Att bredden i uppdraget, att gälla både kyrka och samhälle, speglades såg man positivt på. Ett liturgiskt diakonat var av konfessionella skäl uteslutet även om man såg positivt på diakons medverkan i gudstjänsten:

Den karitativa inriktningen får anses knäsat, varför det inte är någon risk att Svenska kyrkan får ett liturgiskt orienterat diakonat, inte ens om diakonerna – vilket vore önskvärt – får utföra vissa liturgiska uppgifter såsom att biträda vid utdelandet av nattvarden utan särskilt tillstånd.

Ännu under 1980-talet var prästen i princip den som ledde gudstjänstens moment själv. Nattvard i söndagens gudstjänst var mindre vanligt förekommande och vid utdelandet tjänstgjorde prästen ofta ensam. Diakonater kan inte bara beskrivas utifrån en rent funktionalistisk syn, alltså baserat på konkreta uppgifter, menade man i överläggningarna, utan det måste definieras teologiskt. Med det sagt konstaterar man dock att man rör sig i ospärad terräng:

En svårighet när det gäller den teologiska definitionen är att det vi nu söker oss fram mot i Svenska kyrkan knappast finns i den lutherska kyrkogemenskapen. När man då prövar tankar från t ex den anglikanska kyrkan och från BEM uppstår tveksamhet hos många, jfr ställningstagandet i 1987 års kyrkomöte.

Ställningstagandet i 1987 års kyrkomöte var att inte använda "ämbete"

om diakonatet. Oenighet förelåg och benämningen undveks därför, enligt yttrande från Svenska kyrkans biskopar 1990. Dock innebär de vid samma kyrkomöte beslutade vigningsordningarna i sak att diakonatet kom att räknas till kyrkans ämbete.¹¹ Frågan är om inte både den svårighet och tveksamhet som beskrivs i citatet kvarstår i dag? Att diakoner i dag i sin tjänstgöring, i likhet med diakoner i t ex anglikanska kyrkan, regelbundet utför liturgiska uppgifter, har inte föranlett en bearbetning av eller diskussion om diakonatets karitativa karaktär i centrala och grundläggande dokument. En tolkning är att skälet till detta är att det finns en vakthållning kring

tänkas att domkapitlen tog ansvaret och jämförelsen gjordes med att domkapitlen 1989, och alltså, har ansvar för i stiftet bosatta präster utan kyrklig anställning. Så blev också utgången när det gällde diakoner.¹³ En annan av de utmaningar som nämns är diakoniinstitutionernas ställning efter förändrat huvudmannaskap. Om stiftsbiskopen i stället för biskop knuten till respektive diakoniinstitution skulle anta till vigning bleve diakoniskolorna (sic) mer som pastoralinstituterna som antar till utbildning förutsåg man.¹⁴ Praxis var att varje diakoniinstitution hade en biskop knuten till sig och denne ansvarade för respektive anstalts vigningar.¹⁵ Det

”Ställningstagandet i 1987 års kyrkomöte var att inte använda ’ämbete’ om diakonatet”

den lutherska identiteten och det allmänna prästadömet. I praxis kan detta förhållande resultera i oklarheter vad gäller diakonens tjänstgöring. Det sades i förarbetena till den Kyrkoordning som sjuösettes i samband med relationsändringen kyrka-stat, att diakonerna skulle bereda plats för andra i gudstjänsten och den diakonala kallelisen synliggöras också i gudstjänsten.¹²

Åter till överläggningarna mellan kyrkoordningens kommittén och representanter för diakoniinstitutionerna år 1989: Domkapitlen borde i framtiden vara huvudmän för församlingsanställda diakoner, menade representanterna för diakoniinstitutionerna. Det borde gälla även om tjänsterna för kyrkligt anställda diakoner skulle komma att bli kyrkokommunala. Diakoniinstitutionerna var 1989 tillsynsorgan för diakoner och frågan om framtida tillsyn dryftades vid överläggningarna. Frågan väcktes om det kunde

man knappast förutsåg 1989 var att diakoniinstitutionernas uppdrag att utbilda helt skulle upphöra. I överläggningarna lyftes frågan om hur "den kännedom om kåren och den gemenskapsbildning som institutionerna representerar" ska tas till vara.¹⁶ Under de kommande decennierna centraliserades utbildningarna och när Svenska kyrkans utbildningsinstitut startades 2014 övertog det uppdraget att utbilda diakoner.

Ny kommitté

Sedan den ursprungliga kyrkoordningens kommitténs ledamöter och experter begärt och beviljats entledigande tillsattes 1992 en ny kommitté och det var denna som i oktober 1995 lämnade sitt förslag till kyrkoordning. Avdelning tre har rubriken "Kyrkans ämbete" och rymmer kapitel om biskopens, prästens och diakonens uppdrag. Genomgående används i förslaget begreppet ämbete.¹⁷

Begreppet "vigningstjänsterna" »

dyker upp som ett alternativ till ”det kyrkliga ämbetet” i ett yttrande av Språkrörgruppen för diakonatet i Strängnäs stift år 1990. I samma yttrande, till kyrkoordningens kommittén, nämns också ”de ordinerade tjänsterna” som ett alternativ.¹⁸ Det fanns hos grupper i kyrkomötet en uttalad kritik och skepsis mot att se diakonatet som ett ämbete. Man ifrågasatte att det utöver predikoämbetet skulle finnas ett särskilt ämbete för sådant, som enligt luthersk teologi, tillkom alla döpta.¹⁹ Efter ingående diskussioner både i kyrkomötet och den kyrkliga pressen blev resultatet att kyrkoordningen i princip genomgående använder ordet vigningstjänst för uppdragen biskop, präst och diakon. En rimlig tolkning är att man i det ändrade språkbruket såg en lösning på tvistefrågan om huruvida diakonen var innehavare av ett kyrkligt ämbete. Det ändrade språkbruket innebar ingen förändring för prästernas befogenheter men det fränkande diakonen särskilda uppgifter kopplade till vigningen (reservata).

Förkyrkligande

Det blev inte så som kyrkoordningens kommittén föreslog att diakonens vigning också kan innebära en vigning till samhällelig tjänst. Utvecklingen har sedan 1980-talet inneburit en rörelse från diakoniinstitutionerna in i kyrkan. Det gäller såväl organisering, utbildning, som syn på uppdrag. Diakonen vigs i dag till arbete i en kyrklig församling. Svenska kyrkan har ett karitativt diakonat där, som framgått, diakoner regelbundet utför liturgiska uppgifter. Ett sätt att förstå utvecklingen är att den diakonala tjänsten i Svenska kyrkan, sedan BEM-dokumentets tillkomst 1982 utvecklats under inspiration från anglikanska kyrkans diakonat. Vigningen i liturgiska kläder indikerar en liturgisk funktion. Härtill kommer Borgåöverenskommelsen från 1992, som innebär att ämbetsbärare i medlemskyrkorna (främst lutherska kyrkor i Skandinavien och Baltikum och anglikanska kyr-

kosamfund) ska kunna tjänstgöra i varandras kyrkor. Diakonats varierande karaktär utgör en utmaning, samtidigt som överenskommelsen i sig fungerar som en grund för att uppnå större kongruens.²⁰ I *Ett biskopsbrev om diakoni* (2015) menar biskoparna att det inte är framkomligt att söka klargöra strukturen di-

akon, präst, biskop genom att dra knivskarpa gränser mellan de tre uppdragen. Uppdragets särskildhet framträder bättre genom att man beskriver deras centrum eller tyngdpunkt. Diakonen liksom övriga församlingsmedarbetare bör ha sin naturliga plats i församlingens gudstjänstfirande, står det i biskopsbrevet, och diakonens gudstjänstmedverkan bör ta sin utgångspunkt i församlingens lokala tradition.²¹

Strävan efter professionalisering

Förutom kyrkohistoriska och ekumeniska aspekter, kan professionsteoretiska perspektiv anläggas för att bidra till förståelsen av diakonatet. I ovan nämnda överläggningar år 1989 aktualiserades spänningen i synen på diakonatet. En framtida kyrkoordning måste svara på frågan om vad som är det konstitutiva i att vara diakonvigd och diakonatet behöver beskrivas både i uppgiftstermer och teologiskt. Det måste bli tydligt, menade man vidare i överläggningarna, att det är fråga om att göra en särskild insats. Gränsen mellan diakonat; diakoni som kyrklig ordning och allmänt

prästadöme; alla döptas ansvar och kallelse i samhället måste klargöras.²¹ Prästen har rätt att utföra vissa uppgifter som inte är öppna för det allmänna prästadömet: till exempel att förvalta nattvarden, leda kyrkliga handlingar och vissa gudstjänster och inneha somliga ledande befattningar i församlingar, kontrakt och stift. Det

”Ett exempel är den återkommande frågan om diakoner genom vigningen ska ges några exklusiva uppgifter när det gäller nattvardsutdelandet.”

är uppdrag som är exklusiva i betydelsen unika eller särskilda och sådana tenderar att skapa tydlighet kring ett yrke.

Till de klassiska professionerna räknas yrkeskategorier som anses besitta den högsta kunskapen inom sitt område. De relaterar alltså inte till någon annan profession för sin legitimitet. Bland dessa finns till exempel läkare, präster och jurister. Dessa professioner har ofta en hög grad av självständighet, de har lång specialiserad utbildning och de är ofta politiskt konstituerade, det vill säga staten ger särskild exklusiv rätt till viss jurisdiktion. Vårdförprofessioner eller nya professioner kallades tidigare ofta semi-professioner, något som kritiserats dels för att begreppet semi (halv) skulle antyda att professionerna inte är lika värdefulla som de klassiska professionerna, dels är vårdförprofessionerna kvinnodominerade och att benämna dem semi skulle kunna ses som ett manligt sätt att underordna kvinnor. Utbildningen till dessa yrken är ofta tvärvetenskaplig och inte specialiserad på samma sätt som i de klassiska professionerna. Kunskap och aukto-

ritet i välfärdsprofessionerna är ofta underordnad en eller flera andra professioner så kunskapen är alltså inte den högsta inom fältet. Medan de klassiska professionerna tidigt haft en bas i universiteten har välfärdsprofessionerna i högre grad utvecklats ur praxis och senare anknyt till universiteten. På senare tid har också identifierats en tredje grupp, preprofessionerna, som ofta utgörs av nyare yrken (dataprogrammerare, fastighetsmäklare eller coach). De utgör svar på utvecklingen av ny teknik men fångar också upp ytterkanterna av etablerade professionsdomänerna och fångar upp och professionaliserar äldre yrken i den offentliga sektorn. Gemensamt för alla de tre generationerna är att de präglas av i vilka samhällsformationer de tillkommit. Om de överlever in i nya samhällsformationer uppstår spänningar mellan ursprungssituationen och den nya situationen.²³ Det finns två punkter där det tenderar att bränna till i diskussionen om diakoner i Svenska kyrkan det är dels i relation till det allmänna prästadömet, dels i relation till prästerna. I den liturgiska praxis för diakoner som utvecklats framför allt från 1980-talet och framåt har en förskjutning skett. Det som tidigare gjordes på prästens uppdrag eller i stället för prästen görs numera oftare i stället för en församlingsmedlem. Att en profession söker sina former är en naturlig utveckling liksom att det finns behov av att skapa ramar kring ett yrke.

Professionaliseringsprocessen äger rum genom att yrken förvetenskapligas genom egen forskning, genom att de söker monopolstatus och autonomi via staten samt utvecklar en ideologi om det egna yrket som en profession t ex genom exklusiv expertkunskap.²⁴ Vid överläggningarna år 1989 efterlystes ett klagörande av vilka som är de särskilda uppgifter (reservata) en diakon har, något som kan ses som uttryck för professionaliseringssträvanden likväl som ett strävande efter teologisk klarhet.

Kanske är detta en av de utmaningar diakonatet tampats med i decennier, att det svar som ges på professionaliseringsfrågan (vilket är vårt unika uppdrag?) är teologiskt och inte ger ett komplett svar på frågan. Parallellt med det teologiska samtalet pågår diskussionen om vad som är diakonernas unika kunskapsbidrag.

Ett exempel är den återkommande frågan om diakoner genom vigningen ska ges några exklusiva uppgifter när det gäller nattvarvsutdelandet. Att gå med konsekrerade nattvardsgåvor till sjuka och att biträda vid nattvarvsutdelandet i gudstjänsten har nämnts. Många diakoner uppfattar det som starkt identitetskapande och centralt för dem att utföra liturgiska uppgifter,²⁵ trots att det inte i kyrkoordning eller kyrkohandbok nämns som ett av deras uppdrag. De uppgifter som i gudstjänster i Svenska kyrkan görs av diakoner kan enligt kyrkohandboken utföras av lekmän, men de uppfattas ändå som professionsstärkande av diakoner.

För att vigas till tjänst ska diakonkandidaten ha anställning som diakon i Svenska kyrkan. Det är däremot inte reglerat i KO att församlingarna ska ha diakoner anställda, endast att församlingarna ska utöva diakoni som en del i den grundläggande uppgiften. Domkapitlen kan i anslutning till utfärdandet av församlingsinstruktionen efterfråga tillgången på diakon i församlingen.²⁶

Konfessionell identitet och teologisk bearbetning

Det professionsteoretiska perspektivet kan hjälpa oss att förstå utvecklingen, däremot kan det inte utifrån det, dras teologiska slutsatser. Den lutherska treståndsläran betonar att prästerna eller lärostandet har ansvar för evangelieförkunnelse och sakramentsförvaltning. Hushållsstandet familjen i vid bemärkelse ansvarar för kärleken till nästan, relationerna mellan människor. Överheten bar det övergripande ansvaret och var som sådan insatt av Gud. Framväxten av ett treledat ämbete är enligt

de lutherska kyrkornas svar på BEM, resultatet av en komplicerad historisk utveckling och den bör inte betraktas som normativ.²⁷ En fråga som kan ställas är om denna ständiga förändring bidragit till att diakonyrket i Svenska kyrkan ännu inte konsoliderats utan söker sina professionella former? Kan det också vara så att de som besitter teologisk kunskap väjer för den svåra frågan om diakonatets identitet och unika bidrag? Ett sådant förhållningssätt gagnar varken diakonin eller vigningstjänsten. Vi ser ett behov av fortsatt bearbetning av frågan om diakonatets teologiska ramverk och dess professionalisering.

ELISABETH CHRISTIANSSON

DRAKE

TD, lektor, Marie Cedershiöld högskola

HELENA INGHAMMAR

TD, stiftsadjunkt i Strängnäs stift

Källor

Kyrkokansliets arkiv, Uppsala:

Svenska kyrkans centralstyrelsens arkiv.
Övriga utredningar och kommittéer. *Kyrkoordningsskommitténs handlingar*

Biskopsmötets arkiv

Hemsidor:

Kyrkoordning för Svenska kyrkan 2022
<https://www.svenskakyrkan.se/kyrkoordningen> (221230)

<https://www.svenskakyrkan.se/goteborgsstift/forsamlingsinstruktion> (230118)

<https://www.svenskakyrkan.se/filer/500679/v%c3%a4gledning-fin-2022-sida.pdf> (230118)

Litteratur

Ahkvist, Karin och Säll, Charlotte, (2022) "Diakonens uppgifter i Svenska kyrkans gudstjänst" i Christiansson Drake, Elisabeth, Hansson, Mats J. och Linde, Stig [red.], *Diakoni – reflektion och praktik*, Verbum.

Andrén, Åke (1994) *Diakonaten i världens kyrkor idag. Kyrkornas svar på BEM-dokumentets ämbetsstruktur och den fortsatta utvecklingen*. Svenska kyrkans forskningsråd 1994:7.

Baptism, Eucharist and Ministry (Dop Nattvard Ämbete) från Faith and Order-kommissionen, Kyrkornas Världsråd 1992. Council of Churches (oikoumene.org) (2023-01-29)

Borgegård, G; Hall, C. [red.]. (1999) *The Ministry of the Deacon 1. Anglican-Lutheran Perspectives*. Nordic Ecumenical Council. Nordisk ekumenisk skriftserie nr 31. Uppsala.

Brante, Thomas, Svensson, Kerstin och Svensson, Lennart G (2019) *Det professionella landskapet*. Studentlitteratur.

Brodd, Sven-Erik (1999) An escalating phenomenon: The Diaconate from an ecumenical perspective. I *The Ministry of the Deacon 1. Anglican-Lutheran Perspectives*. Borgegård, G; Hall, C. [red.]. Nordic Ecumenical Council. Nordisk ekumenisk skriftserie nr 31. Uppsala.

Brodd, Sven-Erik (1992) *Diakonaten. Från ekklesiologi till pastoral praxis*. Uppsala. (Tro & tanke 1992:10)

Bäckström, Anders (1994) *För att tjäna. En studie av diakoniuppfattningar hos kyrkliga befattningshavare*, Diakonistiftelsen Samariterhemmet.

Christiansson Drake, Elisabeth, Hansson, Mats J. och Linde, Stig [red.], (2022) *Diakoni – reflektion och praktik*, Verbum.

Christiansson, Elisabeth & Inghammar Helena. (2013) Diaconia: recent changes in the Church of Sweden. *Diaconia. Journal for the Study of Christian Social Practice*. 4 (2), 159–171. doi: 10.13109/diac.2013.4.2.159.

Christiansson, Elisabeth & Inghammar, Helena, (2014) Att byta uppdrag inom vinningstjänsten. *Svensk kyrkotidning* 2014 nr. 9, s. 279–280.

Diakoni: organ för de svenska diakonianstalterna. (1969) Diakonien centrala råd.

Ett biskopsbrev om diakoni. (2015) Svenska kyrkan, Biskopsmötet.

Kyrkoordning för Svenska kyrkan 1995 (Svenska kyrkans utredningar 1995:7)

Levenskog, Yngve (2009) Den långa vägen. *Diakonifrågorna i kyrkomötet 1938–1999*. Skara stiftshistoriska sällskskaps skriftserie. Skara.

Pädam, Tiit (2011) *Ordination of Deacons in the Churches of the Porvoo Communion. A Comparative Investigation in Ecclesiology*. Uppsala.

Noter

1. Ahkvist och Säll 2022, s 170.
2. Bäckström 1994, s 15 och 112, Brodd 1999, s 114.
3. Baptism, Eucharist and Ministry (Dop Nattvard Ämbete) från Faith and Order-kommissionen, Kyrkornas Världsråd 1992.
4. Levenskog 2009, s 120.
5. Andrén 1994, s 16.
6. Kyrkokansliets arkiv, Uppsala. Svenska kyrkans centralstyrelsens arkiv. Övriga utredningar och kommittéer. Kyrkoordningsskommitténs handlingar. Protokoll och kallelser. 1989-1993. (1989)
7. A.a.
8. Vid tiden för överläggningarna 1989, gavs diakonutbildning vid fem diakoniinstitutioner och dessa var representerade vid överläggningarna. Ersta och Stora Sköndal, båda Stockholm, Samariterhemmet, Uppsala, Vårsta, Härnösand och Bräcke, Göteborg.
9. Kyrkokansliets arkiv, Uppsala. Svenska kyrkans centralstyrelsens arkiv. Övriga utredningar och kommittéer. Kyrkoordningsskommitténs handlingar. Protokoll och kallelser. 1989-1993. F6 B:1. 1989"Kyrkorättslig reglering av diakonatet inom ramen för det kyrkliga ämbetet." 19890425.
10. A.a.
11. Kyrkokansliets arkiv, Uppsala. Biskopsmötets arkiv 1902–1999. Protokoll med bilagor. A1:135. 1990. Yttrande 19901221.
12. *Kyrkoordning för Svenska kyrkan* (Svenska kyrkans utredningar 1995:7) s 43 18 kap Inledning.
13. Jfr *Kyrkoordningen* 2022 32 kap 11-18 §§
14. Kyrkokansliets arkiv, Uppsala. Svenska kyrkans centralstyrelsens arkiv. Övriga utredningar och kommittéer. Kyrkoordningsskommitténs handlingar. Protokoll och kallelser. 1989–1993. F6 B:1. 1989 "Kyrkorättslig reglering av diakonatet inom ramen för det kyrkliga ämbetet." 19890425.
15. Se t ex "Nya diakoniarbetare" i *Diakoni* nr 5 1969, s 79.
16. Med "kåren" avses diakoner och diakonissors såväl formella som informella organisering.
17. *Kyrkoordning för Svenska kyrkan* (Svenska kyrkans utredningar 1995:7) s 38-46.
18. Kyrkokansliets arkiv, Uppsala. Svenska kyrkans centralstyrelsens arkiv. Övriga utredningar och kommittéer. Kyrkoordningsskommitténs handlingar. Remiss på Det kyrkliga ämbetet. F6 B:4. Yttrande över kyrkoordningsskommitténs betänkande "Det kyrkliga ämbetet" 901129. Det kyrkliga ämbetet, remissvar, 1990.
19. Levenskog 2009, s 199.
20. I anglikanska kyrkosamfund vigs diakonen oftast till liturgiska uppgifter. Denna utformning av diakonatet gör att utväxling av tjänstgöring med Svenska kyrkan inte omedelbart låter sig göras.
21. *Ett biskopsbrev om diakoni*. 2015, s 46–52.
22. Kyrkokansliets arkiv, Uppsala. Svenska kyrkans centralstyrelsens arkiv. Övriga utredningar och kommittéer. Kyrkoordningsskommitténs handlingar. Protokoll och kallelser. 1989–1993. (1989)
23. Avsnittet baserat på Brante, Svensson och Svensson 2019, s 24-32.
24. Brante, Svensson och Svensson 2019, s 41.
25. Ahkvist och Säll 2022, s 176.
26. Så sker t ex i Göteborgs stift [https://www.svenskakyrkan.se/goteborgsstift/forsamlingsinstruktion\(230118\)](https://www.svenskakyrkan.se/goteborgsstift/forsamlingsinstruktion(230118)) och i Strängnäs stift [https://www.svenskakyrkan.se/filer/500679/v%c3%a4gledning-fin-2022-sida.pdf\(230118\)](https://www.svenskakyrkan.se/filer/500679/v%c3%a4gledning-fin-2022-sida.pdf(230118))
27. Andrén 1994, s 11-13.